

УДК 7.75.046(045)

DOI 10.32461/2226-3209.1.2026.356254

Цитування:

Романенкова Ю. В. Мотив храму як візуалізація «місця сили» в живописі київського митця Геннадія Пугачевського. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2026. № 1. С. 139–144.

Романенкова Юлія Вікторівна,
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри теорії та історії мистецтва
Національної академії образотворчого
мистецтва і архітектури
<https://orcid.org/0000-0001-6741-7829>
Julia_Romanenkova@ukr.net

Romanenkova Yu. (2026). The Temple Motive as a Visualisation of the "Power Place" in the Painting by Kyiv Artist Hennadii Puhachevskyi. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 139–144 [in Ukrainian].

МОТИВ ХРАМУ ЯК ВІЗУАЛІЗАЦІЯ «МІСЦЯ СИЛИ» В ЖИВОПИСІ КИЇВСЬКОГО МИТЦЯ ГЕННАДІЯ ПУГАЧЕВСЬКОГО

Мета статті – висвітлення мотиву храму у живописі представника київської школи Геннадія Пугачевського. **Методологія дослідження** базується на поєднанні комплексного підходу (для всебічного аналізу образу храму у загальному контексті живописного доробку майстра), іконографічного (при аналізі художніх особливостей конкретних творів), біографічного (для висвітлення окремих етапів творчої біографії митця), компаративного (для порівняння творів, виконаних у різних техніках, різні відтинки часу) методів.

Наукова новизна роботи вбачається першочергово в тому, що вводяться в науковий обіг низку творів живопису, що до цього часу не були відомі широкому загалу та не ставали предметом мистецтвознавчого аналізу. Фокусується увага на роботах, які створені під час війни, з 2022 р., у різних містах України, які постраждали від воєнних дій, коли храм як символ духовного порятунку набув особливої актуальності.

Висновки. Храм у живописі Геннадія Пугачевського висвітлено як символ віри, об'єкт прагнення людини, що шукає порятунку, знак, який уособлює собою об'єднуючу силу для тих, хто перебуває у скруті. Проаналізовано образ храму передусім в акварельній техніці, інколи – в гуаші, акрилі. Зроблено аналіз індивідуальної манери митця, акцентовано особливості техніки, твори введено в загальний контекст художнього доробку майстра, який відомий передусім як професіонал у галузі графіки. Охарактеризовано відмітні риси техніки, в якій виконано аркуші, підкреслено спільні риси з творами, виконаними в техніках друкованої графіки, на яких добре знається автор. Висвітлено особливості колористики, властивостей, притаманних пленерному живопису, в якому переважно виконані аналізовані твори. Акцентовано значення популяризації пам'яток сакральної архітектури в умовах сучасних викликів, нинішніх політичних реалій.

Ключові слова: акварельний живопис, пленер, мотив храму, друкована графіка.

Romanenkova Yuliia, DSc in Arts, Professor, Professor of the Department of the Theory and History of Arts, National Academy of Fine Arts and Architecture

The Temple Motive as a Visualisation of the "Power Place" in the Painting by Kyiv Artist Hennadii Puhachevskyi

The purpose of the article is to highlight the motif of the temple in the painting of the representative of the Kyiv school, Hennadii Puhachevskyi. **The research methodology** is based on a combination of a comprehensive approach (for a comprehensive analysis of the image of the temple in the general context of the master's painting work), iconographic (when analysing the artistic features of specific works), biographical (for highlighting individual stages of the artist's creative biography), comparative (for comparing works executed in different techniques, different periods of time) methods. **The scientific novelty** of the work is seen primarily in the fact that a number of works of painting are introduced into scientific circulation, which until now were not known to the general public and did not become the subject of art historical analysis. The focus is on works created during the war, since 2022, in various cities of Ukraine that suffered from military actions, when the temple as a symbol of spiritual salvation acquired particular relevance.

Conclusions. The temple in the painting by Hennadii Puhachevskyi is highlighted as a symbol of faith, an object of aspiration of a person seeking salvation, a sign that personifies a unifying force for those in difficulty. The image of the temple is analysed primarily in watercolour technique, sometimes in gouache, acrylic. The analysis of the artist's individual manner is made, the features of the technique are emphasised, the works are introduced into the general context of the artistic achievements of the master, who is known primarily as a professional in the field of graphic arts, a parallel is drawn with his graphic sheets. The distinctive features of the technique in which the sheets are made are characterised. The peculiarities of colour, properties inherent in plein air painting, in which the analysed works are

mainly made, are highlighted. The importance of popularising monuments of sacred architecture in the conditions of modern challenges and current political realities is emphasised.

Keywords: watercolour painting, plein-air, temple motif, printmaking.

Актуальність теми дослідження. Сучасне мистецьке життя воєнної України сповнене ризиків і щоденних викликів, важких задач, вирішення кожної з яких є для митця випробовуванням на стійкість та боєздатність. Мистецтво стало зброєю, митець – бойовою одиницею, бо його чують, на нього рівняються, від нього чекають слів надії та рецепту порятунку – душевного порятунку, способів вгамувати біль, знайти шлях зберегти у собі силу духу, потенціал для розвитку. Серед митців, які продовжують своїм мистецтвом підтримувати людей і дають їм можливість морально триматися і надихатися творчістю, – київський художник Геннадій Пугачевський, представник творчої династії графіків, для якого останні роки стали часом творчих експериментів та нових пошуків. Аркадій (1938-2021 рр.) та Геннадій (1968 р.н.) Пугачевські відомі як в Україні, так і далеко за її межами передусім як майстри друкованої графіки, головним чином – знані екслібристи. Але останні кілька років молодший представник творчої родини, Геннадій, серйозно змінив спектр своїх мистецьких уподобань – у 2020-і рр. майже всі його зусилля спрямовані на пленерний живопис, передусім – акварель. Він став засновником художньої ініціативи «Київські пленери» і віддає багато вільного часу тому, щоб згуртувати навколо себе людей, що хочуть вилікувати душу від повсякдення війни, трохи підлікувати свій дух, фактично це арт-терапія в дії, в її характерному форматі. Такі ініціативи необхідні сьогодні як ніколи, коли людина має витримати постійні стреси, і не тільки вижити, але й допомогти це зробити іншим, не впасти у розпач, не перебувати в депресії, а знаходити в собі сили ще й займатися мистецтвом. Але, на відміну від багатьох аматорських зусиль такого типу, Г. Пугачевський робить це професійно, володіючи технікою акварельного живопису не гірше, ніж техніками високого друку, що підтверджується почесними призами на міжнародних конкурсах, якими він відмічений. При цьому митець краще відомий за межами України, ніж дома, тому кожна наукова розвідка про нього є цеглиною у підґрунтя теоретичного опанування його творчими здобутками.

Аналіз досліджень і публікацій. Бібліографія з питань творчої діяльності

Геннадія Пугачевського дуже обмежена. Переважна більшість матеріалів, які присвячені митцеві, – це статті в українських і зарубіжних виданнях, не завжди наукового характеру, інколи – науково-популярного, присвячені його графічному доробку. Адже Геннадій є майстром переважно технік високого друку, знаний у першу чергу в галузі міні-принту. Низка публікацій про нього належить автору даної статті. Деякі з досліджень присвячені творчій династії Пугачевських, у таких роботах простежується творчий шлях двох митців, батька й сина, і активно задіяний інструментарій компаративного аналізу [4; 5]. Немало уваги приділяється митцям у публікаціях, присвячених українській друкованій графіці зламу ХХ та ХХІ ст. загалом [9; 10], лише деінде є згадки про мотив храму в роботах художників, проте тільки в графічних творах [10]. Варто зазначити, що деякі з цих наукових розвідок вийшли друком в зарубіжних виданнях, що сприяє популяризації українського мистецтва за межами держави. Аналіз творчості Г. Пугачевського можна знайти у публікаціях О. Жадейка [1], В. Тупіка [7], побіжні згадки є у статтях Ю. Скаканді [6], у контексті загального аналізу екслібриса в Україні про Пугачевських писали Ю. Каменецька [2], В. Михальчук, П. Нестеренко, Т. Сафонова, С. Стрельцова. Але всі ці роботи містять лише згадки, більш чи менш деталізовані, про твори, виконані у графічних техніках. Чимало публікацій побачили світ ще до війни і надруковані не українською мовою. Але як Аркадій, так і Геннадій Пугачевські є відомими за межами своєї Батьківщини художниками, тому авторами низки публікацій про них є інколи і зарубіжні поціновувачі їх творчості. Проте це частіше тексти колекціонерів, замовників книжкових знаків, але не науковців-дослідників [8], тому вони сприяють популяризації творчості українських митців, але не допомагають науковому дослідженню феномену. Тому **мета дослідження** – актуалізувати живописну творчість Геннадія Пугачевського в мистецтвознавчій площині та ввести в науковий обіг низку творів, що до сьогодні не були об'єктом аналізу дослідників, акцентувавши мотив храму в акварелях майстра.

Виклад основного матеріалу. Геннадій Пугачевський належить до кола митців, які відомі в країнах Європи, в США, Китаї передусім своїми графічними аркушами малих форм. Він тривалий час займався друкованою графікою, виборів чимало нагород на престижних конкурсах різних країн, починаючи з 1990-х рр., левова частка нагород була за екслібриси, зроблені для замовників Австрії, Бельгії, Китаю, Нідерландів, Німеччини, Франції, Японії, тощо. За високий рівень книжкового знаку митця було удостоєно і членства в Королівському товаристві живописців-графіків, Товаристві граверів по дереву (обидва – Великобританія). Його виставкова діяльність дуже плідна, щороку художник брав участь у численних виставках, конкурсах різних країн світу. Проте його українська виставкова карта була дуже обмежена, бо всі події організовувалися за межами держави. Але впродовж останніх кількох років, переважно з початком повномасштабного вторгнення, майстер змінив свої вподобання, відійшовши від друкованої та комп'ютерної графіки (серед його зацікавлень – і вебдизайн) та знайшов той шлях, який дозволяє йому не лише розширити горизонти власних творчих експериментів, але й долучити поціновувачів мистецтва до своєрідної арт-терапії засобами живопису. Друкована графіка не належать до того виду мистецтва, який підвладний будь-кому, хто захоче спробувати свої сили. Гравюра на пластику, яка донедавна була основним інструментом самовираження митця і зробила його відомим широкій публіці, є дуже специфічною, складною технологічно, нею володіє на належному рівні дуже обмежена кількість майстрів. Геннадій спробував ближчий широкому загалу інструмент – акварельний живопис. Його художня мова зрозуміла всім, доступна за матеріалами та інструментами більше. Г. Пугачевський започаткував творчу ініціативу – «Київські пленери». Вона гуртує навколо себе не лише професіоналів – цю функцію бере на себе сам митець. Долучаються до заходів і аматори – всі, хто хоче якимось відволіктись від повсякденного жахиття війни, потренувати око і руку, спробувати себе у пленерному живописі. Художник проводить і майстер-класи, сеанси скетчингу, переважно або м'якими матеріалами, якщо це сеанси швидкого малюнку, або аквареллю, якщо це пленер заради пейзажних ескерсисів. За результатами пленерів періодично проводяться впродовж останнього часу виставки,

майданчики для яких надають переважно бібліотеки столиці, нерідко – виставкові площини заповідника «Софія Київська» (крайній за датою проведення захід – з 7 лютого 2026 р.). Важливо, що ці заходи під час війни дають шанс мистецькому життю і згаснути, вони є квінтесенцією тих художніх подій, які проходять у Києві, не тільки на офіційних мистецьких майданчиках. Так, і у самого митця збагатилася виставкова географія, бо в київських заходах бере участь і він особисто, разом з учасниками пленерів. А результати цих подій, як, наприклад, акварель «Андріївська церква» (2025 р.), вже почали набувати розголосу і за межами України – ця робота вивела Г. Пугачевського у низку топ-фіналістів Міжнародного конкурсу акварелі «Annual PleinAir Salon Art Competition», що проводився американськими фахівцями в липні 2025 р. Пленері сеанси, особливо в умовах війни, є непростими для організації заходами, але завжди знаходяться бажані, які для цього мають і сили, і час, і сміливість. Але війна накладає свій відбиток, і проект київських пленерів уже давно вийшов географічно за межі столиці, чи то за задумом автора, чи інтуїтивно, але поширившись на ті місця, які особливо страждали від обстрілів, руйнувань війни. Фактично сьогодні це своєрідна географія болю, наче мапа страждань. Г. Пугачевський пише аквареллю, рідше гуашшю чи акрилом у Білій Церкві, Бучі, Житомирі, Чернігові. Це певна онтологія війни, так сталося, що митець пензлем фіксував ті міста, які часто потерпали від руйнувань. Наче відчувається бажання зберегти святині, ті особливі, затишні, улюблені місцини, які є в кожному куточку країни. А що може бути за найдорожче та сакральніше за храм? Акварелі майстра, створені під час етюдів у Білій Церкві, Житомирі, Києві, Чернігові, дуже часто об'єктом уваги роблять саме храмову споруду – домітанту композиції, створеної дуже швидко, в етюдній манері, легко і прозоро. Техніка художника відразу свідчить про його графічну виучку – в аркушах читається і міцна, впевнена рука рисувальника, і легкість, володіння граційною лінією, недомовленість, яка є візитівкою акварельних аркушів художника, своєрідний ефект «non finito». Жодна його робота не є «замученою» за манерою виконання, він прекрасно відчуває момент, коли треба зупинитися і не «перепрацювати» живопис, роблячи його легким. Акварель не терпить тривалої праці, якщо йдеться про пленер. І всі пейзажі,

невеликі за розміром, камерні, мають характер швидких етюдів, свіжих і легких. Частіше вони мають вертикальний формат – адже саме його диктує храм як домінанта багатьох аркушів. Саме храм часто обирає Г. Пугачевський об'єктом уваги. Палітра більшості творів є доволі стриманою, адже і тут читається графічна школа автора. Він застосовує різні композиційні прийоми: може зробити церковну споруду стрижневим образом, домінантою і за масою, підсиливши тоном, може дати її на дальньому плані, вплітаючи в сюжет, але цей засіб використовується не часто («Св. Софія», акварель, 2019; «Зустріч. Поділ», акварель, 2024), може оповити кулісами зелені («Трапезна церква. Київ, Софія», акварель, 2023 р.; «Ботанічний сад», акварель, 2023; «Видубецький монастир», акварель, 2024; «Церква св. Миколая. Ужгород», акварель, 2025) або зробити центральною масою кам'яного розмаїття («Київ. Поділ», акварель, 2023). Техніка теж дає розмаїття виконання – від традиційної класичної манери до поєднання її з живописом

«по-сирому», особливо складним, бо вимагає відточеного ока, впевненої руки, але дає надзвичайно свіже дихання роботі. Звернення до цієї техніки можна бачити ще в трохи більш ранніх пейзажах митця, наприклад, римських видах, до речі, теж нерідко зі зверненням до образу храму («Рим», дві версії, обидві – акварель, 2020 р.).

Київ має кілька місць, які найчастіше виступають свого роду сакральними магнітами для митця, він повертає сюди глядача знову і знову, в різні періоди року, за різної погоди і в різні пори доби, вивчаючи характер і обличчя кожного храму, його портретні риси, немов у людини, одухотворяючи його. Серед «місць сили» художника у столиці – Софія Київська («Св. Софія», акварель, 2019; «Етюд. Пленер у Софії Київській», акварель, 2022, рис. 1; «Трапезна церква. Київ, Софія», акварель, 2023 р.; «Південна брама. Київ. Софія», акварель, дві версії, обидві – 2023; «Полудень у Софії», акварель, 2023; «Вхід до Софії Київської», акварель, 2024; «Жовтень у Софії», акварель, 2025, ін.).

Рис. 1. Пугачевський Г. «Етюд. Пленер у Софії Київській». Акварель. 2022 р.

Священне для всіх українців місце, уособлення духовного начала землі, притягує

увагу художника часто, він пише Софію в різних настроях. На території заповідника

нерідко і демонструються акварелі пленерів, організованих художником.

Нерідко з'являється в акварельних аркушах митця і Поділ, з його феєрією храмів, особливо тяжіє автор до церкви Богородиці Пирогощі. Це одне з найдавніших місць «стольного града», один із китів, на яких покоїться столиця, теж місце її сили («Вихідний на Подолі», акварель, 2022; «Етюд. Пленер. Контрактова площа», акварель, 2022; «Київ. Поділ», дві версії, обидві – акварель, 2023; «Зустріч. Поділ», акварель, 2024 р.; «Суботній Поділ», акварель, 2024, ін.). Ботанічний сад із видами Видубецького монастиря, Микільська слобідка, Андріївська церква – лише деякі з основних об'єктів уваги художника, який літописцем зберігає святині у своїх акварелях.

Біла Церква віддзеркалилася в етюдах Г Пугачевського в 2023 р.: здається, самою назвою місто приречене на те, щоб бути героєм акварелей митця. («Костел Св. Іоанна Хрестителя», дві версії, обидві – акварель, 2023).

Житомирські краєвиди знайшли відображення в пленерних акварелях художника теж мірадою святинь: «Храм св. Софії» (акварель, 2025), «Свято-Хрестовоздвиженський собор» (акварель, 2025 р.), «Свято-Преображенський Тригірський чоловічий монастир» (акварель, 2025).

Звісно, зберігаючи у скарбниці своєї акварельної пам'яті храмові перлини, митець не міг пройти повз багатотраждальний Чернігів. Знаменитий своєрідний маркер чернігівського духу, П'ятницька церква, була ним написана гуашшю в 2025 р. У цій саме техніці створені й роботи «Дихання тіні» (2025), «Чернігівська колегія» (2025 р.). Хоча гуаш передбачає більш криючий мазок і не таке прозоре дихання живопису, все ж аркуші не позбавлені тієї ж легкості, що й акварельні твори («Борисоглібська церква», акварель, 2025).

Трошки інший характер, більш графічний і монохромний за палітрою, мають ужгородські акварельні штудії («Церква св. Миколая», акварель, 2025 р.), що вкотре доводить, що майстер дуже тонко відчуває індивідуальний дух образу храму, міста, передаючи його передусім кольором, палітрою, надаючи власним неповторним характером.

Не можна обійти особливою увагою один аркуш, «Церква Почаївської Ікони Божої Матері» (акварель, 2023, рис. 2), який, здавалось би, є лише одним серед інших, але

тільки на перший погляд. Він створений у 2023 р., дуже «соковитий» техніці – комбінуванні акварелі «по-сирому» та «по-сухому». Волога дощового дня висить у повітрі, наче сльозами, сухі голки осінніх дерев на першому плані підкреслюють біль, який інтуїтивно виникає у кожного українця, який бачить цей аркуш. Лише яскрава блакить шатрового перекрыття храму дає спалах надії, яка перемагає сірий стогін болю. Цей храм знаходиться в м. Буча. Для кожного з українців це одне з тих місць, яке закарбовано назавжди у клейноди пам'яті, тому цей пейзаж варто виділити окремо.

Рис. 2. Пугачевський Г. «Церква Почаївської Ікони Божої Матері. Буча». Акварель. 2023 р.

Наукова новизна. Отже, у розвідці було вперше поставлено проблему візуалізації ідеї храму як уособлення «місця сили» в акварельному живописі київського художника Геннадія Пугачевського. Особливого значення цей мотив набув у період із 2022 р., коли храм як символ зазвучав по-новому.

Висновки. Найзнаковіші місця кожного з міст, до яких звертається художник, є їх «місцями сили», святинями, життя яких є уособленням дихання міста. Роки війни дали нове розуміння храму. Його образ став квінтесенцією прагнень людини про порятунок, місце, де живе надія на

відродження, відновлення, це місце, куди людина прагне у стані спустошення, місце її зцілення від розпачу і страху. Храм – це візуалізація своєрідного місця сили кожного. Акварель є однією з технік, які найтонкішою струною гарно відтворюють дихання сакрального простору храму, дають можливість передати його дух. А плернерний акварельний живопис Г. Пугачевського є плідним матеріалом для вирішення цієї задачі, корпус його творів вартий більш ґрунтовного аналізу у подальших дослідженнях.

Література

1. Жадейко О. Мистецтво Аркадія Пугачевського у контексті художнього процесу зламу ХХ та ХХІ ст.: маркери визнання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 77. Т. 2. С. 48-54. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-2-7>.
2. Каменецька Ю. Український екслібрис кінця 1980-х – 2010-х: традиції, трансформація, новітні здобутки. дис. ... д-ра філос.: 023. Київ, 2021. 261 с.
3. Пугачевський А. Соло. Київ: Видавничий фонд Клубу бібліофілів, 2021. 124 с.
4. Романенкова Ю. Київські мотиви у друкованій графіці Аркадія та Геннадія Пугачевських. Матер. Міжнар. конф. «Інноваційні наукові дослідження в умовах світових змін» (Вінниця, 29-30 квітня 2022 р.). Вінниця; Херсон: Молодий вчений, 2022. С. 18-22.
5. Романенкова Ю., Палійчук А. Клоун. Блазень. Мудрець: тема свободи та мотив гри у друкованій графіці Аркадія та Геннадія Пугачевських. *Moderní aspekty vědy: XXVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Mezinárodní Ekonomický Institut, Česká republika*. 2023. С. 209-224.
6. Скаканді Ю. Колір в екслібрисі як засіб глибшого розкриття творчого задуму. *Культура і сучасність*. 2023. № 1. С. 138-143.
7. Тупік В. Роль українських екслібрисистів у формуванні конкурентноспроможності українського графічного мистецтва на міжнародній арені. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45). С. 80-83.
8. Briele L. Arkady pére et Genady fils Pugachevsky. *Ex-Libris Encycopaedia Bio Bibliographical of the art of the contemporary ex-libris*. 2015. Vol. 15. P. 102–112.
9. Romanenkova J., Paliychuk A., Mykhalchuk V. Kiev ex-libris school as a xylography traditions keeper in printmaking of modern Ukraine. *Journal of Graphic Engineering and Design*. 2021. V. 12(3). P. 39-45. DOI: <http://doi.org/10.24867/JGED-2021-3-039>
10. Romanenkova J., Zemlianska N., Zaria S. Religious genre in the contemporary Ukrainian exlibris: schools, techniques, main characteristics. *The*

International Circle of Educational Institutes for Graphic Arts: Technology and Management. 2022. №13. P. 29-41.

References

1. Zhadeiko, O. (2024). The Art of Arkadii Puhachevskiy in the Context of the Artistic Process of the Turn of the 20th and 21st Centuries: Markers of Recognition. *Current Issues in the Humanities*, 77 (2), 48–54 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-2-7>
2. Kamenetska, Yu. (2021). Ukrainian bookplate of the late 1980s – 2010s: traditions, transformation, new achievements. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. Pugachevsky, A. Solo. Kyiv: Vydavnychy fond Klubu bibliofiliv [in Ukrainian].
4. Romanenkova, Yu. (2022). Kyiv motifs in the printed graphics of Arkadii and Hennadii Puhachevskiy. Proceedings from International Conference “Innovative scientific research in the context of global change” (pp.18–22). Vinnytsia; Kherson Molodyi vchenyi [in Ukrainian].
5. Romanenkova, Yu., & Paliichuk, A. (2023). Clown. Fool. Sage: the theme of freedom and the motif of play in the printed graphics of Arkadii and Hennadii Pugachevsky. *Moderní aspekty vědy: XXVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Mezinárodní Ekonomický Institut, Česká republika*, 209–224 [in Ukrainian].
6. Skakandi, Yu. (2023). Colour in the bookplate as a means of deeper disclosure of creative intent. *Culture and Modernity*, 1, 138–143 [in Ukrainian].
7. Tupik, V. (2017). The role of Ukrainian bookplate artists in shaping the competitiveness of Ukrainian graphic art in the international arena. *Young Scientist*, 5 (45), 80–83 [in Ukrainian].
8. Briele, L. (2015). Arkady pére et Genady fils Pugachevsky. *Ex-Libris Encycopaedia Bio Bibliographical of the art of the contemporary ex-libris*, 15, 102–112 [in French].
9. Romanenkova, J., Paliichuk, A., & Mykhalchuk, V. (2021). Kiev ex-libris school as a xylography traditions keeper in printmaking of modern Ukraine. *Journal of Graphic Engineering and Design*, 12(3), 39–45. DOI: <http://doi.org/10.24867/JGED-2021-3-039> [in English].
10. Romanenkova, J., Zemlianska, N., & Zaria, S. (2022). Religious genre in the contemporary Ukrainian exlibris: schools, techniques, main characteristics. *The International Circle of Educational Institutes for Graphic Arts: Technology and Management*, 13, 29–41 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 07.01.2026
Отримано після доопрацювання 11.02.2026
Прийнято до друку 18.02.2026
Опубліковано 31.03.2026*